

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

3/4-'97

De Wouwse steenfabrieken

IX. De steenfabriek "Oostelaar"

De twintigste eeuw was net begonnen toen Hendrikus Luijckx bij de gemeente Wouw aanklopte met het verzoek om een steenfabriek te bouwen. Hij wilde stenen produceren op een stuk grond aan de noordzijde van het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom van de Staatsspoorwegen, nabij km. 4.540.

Het verzoek van de Roosendaler werd op 29 april 1901 bij de gemeente Wouw gedaan en uit de tekening bleek dat het een veldoven werd met drie vuurmonden en een ruim terrein om de stenen te drogen te leggen. Aardig is nog dat ten westen van de fabriek een kerkpad staat ingetekend. Oudere lezers zullen zich dit pad nog wel herinneren dat vanaf Haink naar de Bulkstraat liep, waar het praktisch aansloot op de Kloosterstraat. Bij de aanvraag werd een plattegrond bijgevoegd en een verklaring dat de nieuwe fabriek onder de inrichting van de veiligheids-wet viel.¹⁾

In het "administratief archief 1811-1940" van de voormalige gemeente Wouw zit onder nummer 3855 de aanvraag om de steenfabriek te mogen opstarten. In de beschrijving van het perceel werd aangegeven dat het is "*gelegen naast de staatsspoor*". Ook van de te bouwen oven is de beschrijving bijgevoegd:

"De oven zal zijn een zoogenaamde klampoven, de zijden van den oven worden gevormd door een aarden wal, waarbinnen de steen boven de vuren wordt geplaatst, terwijl de oven van boven geheel open zal zijn. Het vormen der steenen geschiedt met de hand, terwijl de oven met kolen zal worden gestookt."

Ook het perceel waarop de steenoven gebouwd zou worden, werd uitvoering beschreven:

[illegible]

J. C. Kaveriath

July 1891

1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324

Washed in
western dark liquid

Handwritten notes on lined paper:

- Handwritten text: "Handwritten"
- Handwritten text: "Handwritten"
- Handwritten text: "Handwritten"
- Handwritten text: "Handwritten"

Cephalom. muscivora

1871

De tekening van de klampoven die in 1901 door Hendrikus Luijckx op Oostelaar werd gebouwd. (Archief Wouw 1811-1940 nr. 3855).

"Het perceel voor de oprichting bestemd, grenst ten noorden en ten westen aan het eigendom van den verzoeker, ten zuiden aan de staatsspoor, eigendom van de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, ten oosten aan eigendom van den verzoeker en aan eigendom van Cornelia Maria van Hal, wede Jac^s. Henr^e Hubert te Roosendaal".

Uit de stukken bleek dat er door niemand bezwaar werd ingebracht en het Wouwse college verleende de vergunning op 29 mei 1901 en de inrichting moest voor 1 januari 1902 voltooid zijn.²⁾

Of die termijn gehaald werd, is niet te achterhalen. Wel staat vast dat er ook na 1 januari 1902 nog gebouwd werd. Mogelijk dat het werk vanwege een lange en strenge winter niet tijdig tot een goed einde kon worden gebracht.

Ongeluk

Begin dat jaar gebeurde er een ongeluk bij de in aanbouw zijnde fabriek. Dagblad 'De Zoom' kwam op 7 maart 1902 met een bericht over dat ongeval in de fabriek:

„Gistermorgen ging ons raadslid de heer P.Elst, op wandeling zijnde een kijkje nemen in de in aanbouw zijnde steenoven van H. Luijkx. De heer Elst was goed en wel in de oven of deze stortte plotseling in zodat hij onder de stenen bedolven werd. Zwaar gekneusd werd de oude heer uit zijn benarde toestand verlost. De oorzaak van het ongeluk schrijft men toe aan de vorst.”

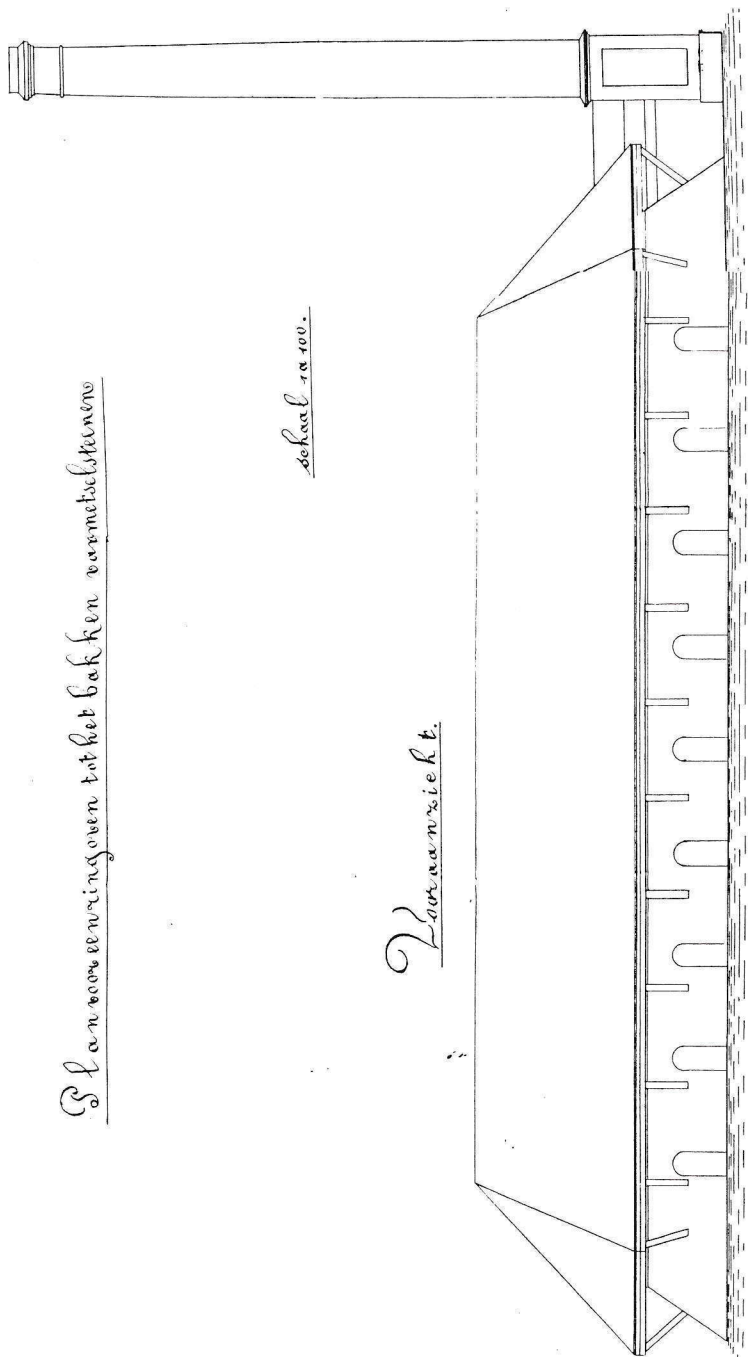
Natuurlijk kan de lezer zich de vraag stellen wat iemand in een in aanbouw zijnde fabriek te maken heeft. Dat maakt het verhaal niet duidelijk.

Voor de fabrikant had het ongeluk nog wel een staartje, want op 10 maart 1902 kreeg hij een brief van de arbeidsinspectie die hem vriende-

Planvooreenrington tot het bakken voormetelstenen

schaal 1:100.

Voorraanzicht.

Het voorraanzicht van de nieuwe ringoven uit 1904 van de gebroeders Luyckx op Oostelaar. (Archief Wouw 1811-1940 nr. 3759).

lijk toch dringend verzocht om melding te maken van het feit dat zich een ongeval in zijn bedrijf had plaatsgevonden.

In 1902 vonden er nog andere werkzaamheden plaats, want toen werd er ook een woonhuis bij de steenoven gebouwd.

En natuurlijk werd er ook gewerkt in dat jaar. Het juiste aantal personeelsleden is niet bekend, maar wel werd het aantal vrouwen en kinderen tussen twaalf en zestien jaar geregistreerd. In dat jaar werkten er drie jongens van die leeftijd in de fabriek en vijf vrouwen boven de zestien jaar. Hun taak was waarschijnlijk om de stenen naar het droogveld te brengen en om de stenen te keren, zodat ze goed konden drogen.³⁾

Uitbreiding

De zaken in de steenindustrie gingen goed. In 1902 vinden we al een vingerwijzing in de notulen van het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Wouw dat er een uitbreiding op komst was. In de vergadering van 13 oktober 1902 besprak het college het verzoek van de gebroeders Luijckx om het Hainsche Kerkpad te verleggen. Dat kwam in de toekomst tussen de nieuw te bouwen steenoven en de steenpleinen en loodsen te liggen. Het college voelde op dat moment niets voor het verleggen van dat pad. Eerst moest de steenoven maar eens gebouwd worden en als bleek dat het pad dan schade of hinder voor de fabriek opleverde, wilde het college zich nogmaals over de zaak buigen.

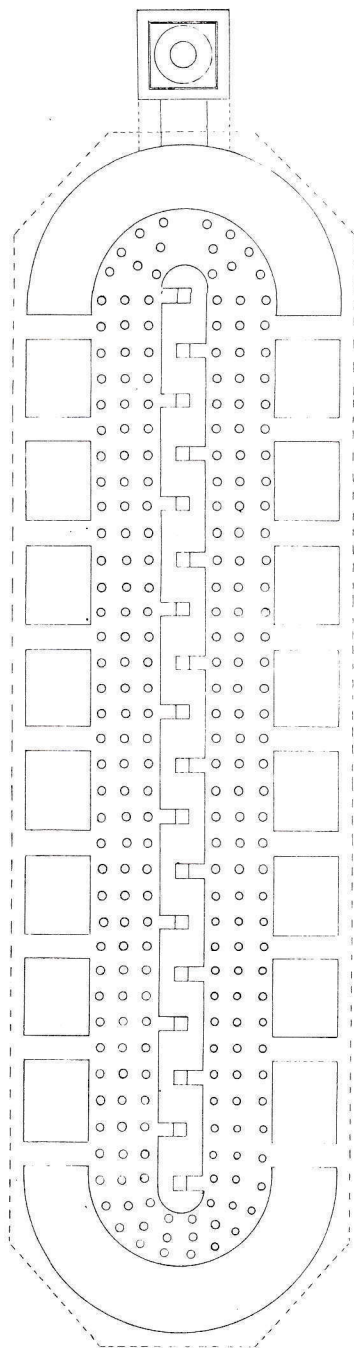
Ook de krant hield ontwikkelingen op rondom de steenfabriek in het oog, want op 9 maart 1903 verscheen in 'De Zoom' onderstaand bericht:

„Het steengeleg van den heer H. Luijckx alhier zal aanmerkelijk uitgebreid worden, want er zal een ringoven gebouwd worden. Ook de heer Emsens te Wouwsche Plantage heeft het plan een ringoven te plaatsen, omdat hij op de gewone manier van stoken geen stenen genoeg meer kan gefabriceerd krijgen. Het is te hopen dat beide ondernemingen goed mogen slagen.”

Platte.

Grond.

3

De plattegrond van de ringoven die in 1904 gebouwd werd door de gebroeders Luijckx. (Archief Wouw 1811-1940 nr. 3759).

De plannen werden wel in de krant gepubliceerd, maar toch duurde het nog enige tijd voor er inderdaad een ringoven kwam.

In andere handen

In 1904 ging het bedrijf over in handen van de gebroeders J.J. en W.A. Luijkx, de zoons van de oprichter en de krant hield de bevolking keurig op de hoogte van de jongste ontwikkelingen, want op 14 januari 1904 kon de bevolking lezen....

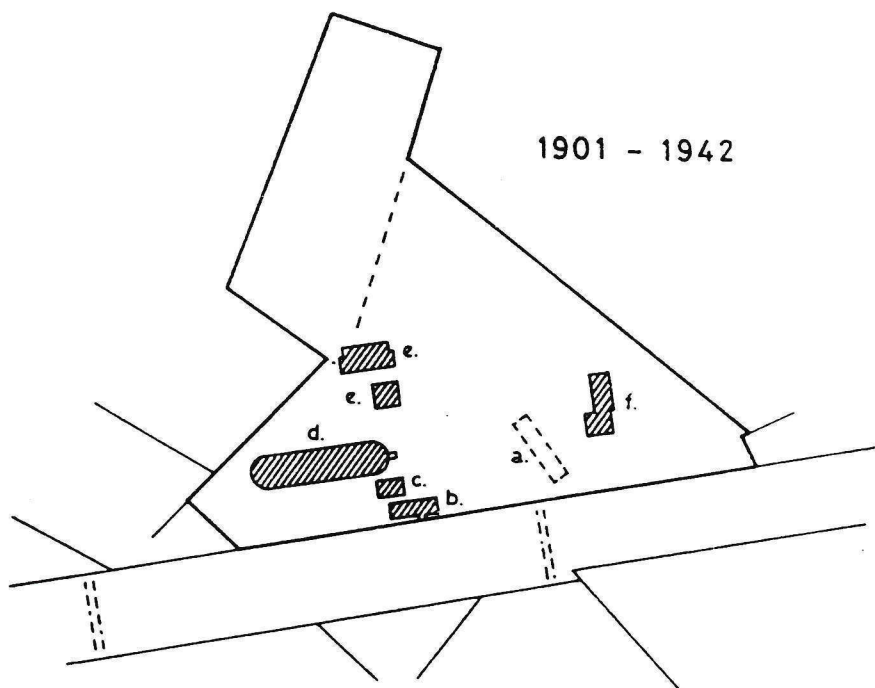
„De landbouwer H. Luijkx heeft zijn onlangs opgerichte steenbakkerij overgegeven aan twee zijner zonen, die het plan opgevat hebben deze inrichting op grote schaal te gaan exploiteren. In de loop van het volgende voorjaar zullen zij een grote Duitse ringoven laten bouwen.”

De aanvraag om een nieuwe oven te bouwen kwam bij de gemeente binnen op 9 december 1904. Johannes Jacobus en Wilhelmus Aloysius Luijkx die allebei in Roosendaal woonden, vroegen een vergunning om een ringoven te mogen bouwen. Omdat het om een bedrijf ging waarvoor een hinderwetvergunning nodig was, werd op 24 december 1904 een hoorzitting gehouden en de vergunning werd verleend op 4 februari 1905. Burgemeester en wethouders bepaalden wel dat de oven vóór 1 juni 1905 gereed moest zijn.⁴⁾

Bij de aanvraag was een tekening gevoegd met daarop de nieuwe ringoven. Uit die tekening kan de conclusie getrokken worden dat er achttien kamers en twee bochten waren en daarmee was de fabriek te vergelijken met die in Wouwse Plantage, die precies evenveel kamers telde en ook twee bochten. Ook de buitenkant week weinig of niets af van de steenfabriek in Wouwse Plantage.

De plaats van de fabriek week wel af, want die werd gebouwd op een stuk grond dat grensde aan het perceel waar de oude oven stond. In de aanvraag voor de hinderwetvergunningen schreven de gebroeders Luijkx:

Steenfabriek "Oostelaar".

De situatie tussen 1901 en 1942.

a. = steenoven (1901-1904)

b. = woonhuis (1902)

c. = schuur (1904)

d. = steenoven (1910)

e. = machinegebouw (1913)

f. = steenoven (1913)

Tekening: M.C.J. Broos (Roosendaal)

"De thans bestaande steenoven op het perceel sectie E 980 vervalt, terwijl een nieuwe ringoven zal worden gebouwd op het perceel E 979 te Wouw.

*De steen zal met de hand worden gevormd, terwijl de oven met kolen zal worden gestookt."*⁵⁾

Toch kende men bij de steenoven van de gebroeders Luijckx ook tegenslagen, want net als tegenwoordig was de krant er als de kippen bij om arbeidsconflicten aan de buitenwereld te melden. In 'De Zoom' van 24 februari 1905 lazen we:

„De stakingswoede schijnt ook naar onze gemeente te zijn overgeslagen. Een ploeg arbeiders heeft namelijk het werk neergelegd bij de steenfabrikant de heer H. Luijckx."

Ondanks die staking, moet het werk korte tijd later hervat zijn, want op 3 maart 1905 wist de krant te melden dat de eerste stenen in de ringoven van de gebroeders Jan en Willem Luijckx gebakken zijn en dat alles prima was verlopen.

Veel gegevens over het aantal arbeidskrachten dat werkzaam was in de fabriek zijn er niet bekend. In 1904, dus een jaar voordat de nieuwe ringoven gereed kwam, werkten er één jongen en één meisje in de leeftijd tussen de twaalf en zestien jaar. Vrouwen zouden er volgens de gegevens uit de arbeidsstatistiek van dat jaar niet meer op de steenoven gewerkt hebben. ⁶⁾

En om in de vaart der volkeren mee te kunnen, besloten de directeuren om ook een stoommachine in gebruik te nemen en het college gaf daarvoor op 12 juni 1906 een vergunning af.

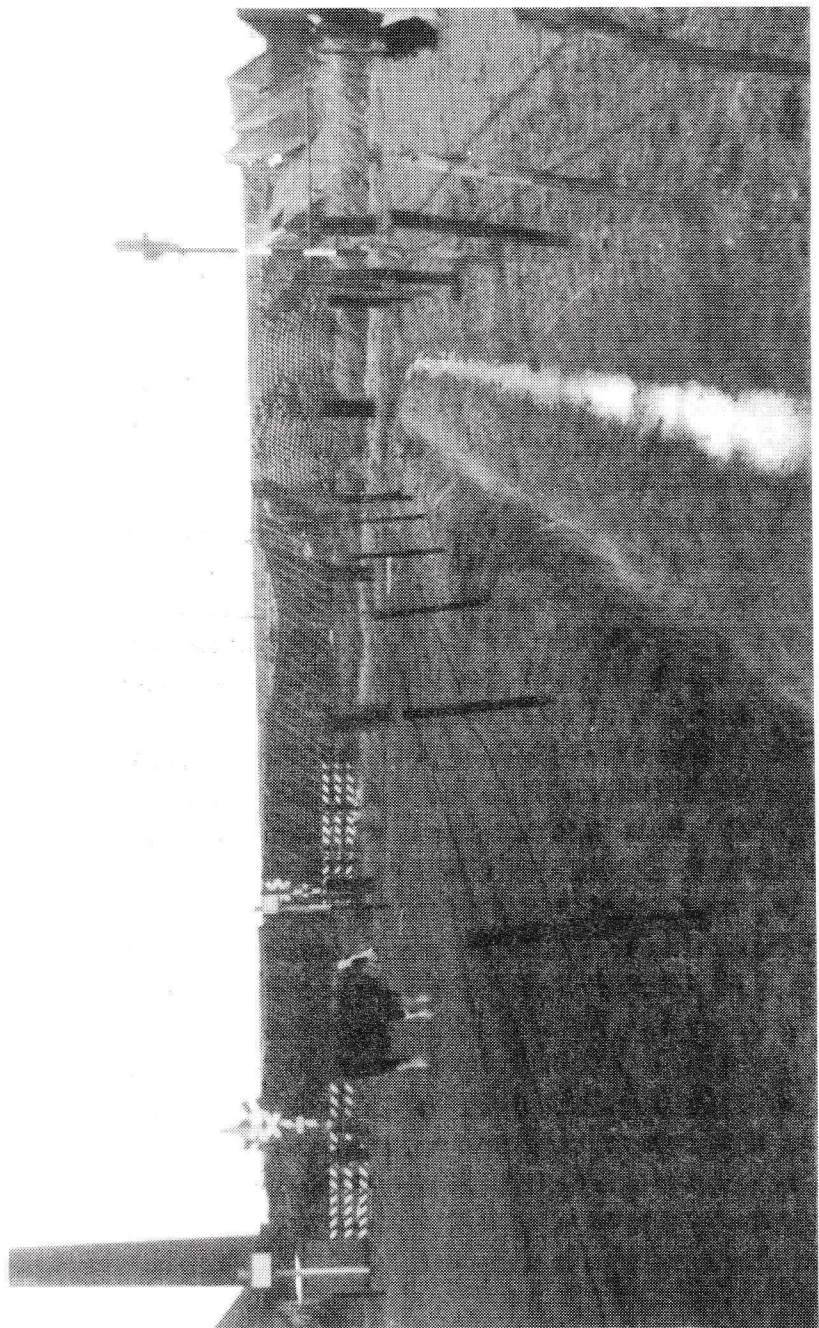
Problemen

Toch was het niet allemaal koek en ei in de steenfabriek, maar ook in de directe omgeving gebeurde er nog al eens wat. 'De Grondwet' van 1 augustus 1906 publiceerde een artikel over de gebeurtenissen die zich

in de omgeving van de steenoven hadden afgespeeld en met name de problemen die een ploeg dronken arbeiders van de fabriek had veroorzaakt.

„De omtrek van de steenoven der familie Luijckx op Oostelaar tussen Roosendaal en Wouw begint zo zachtjes aan een treurige vermaardheid te krijgen. Eerst het afbranden van 2 prachtige bouwhoeven, daarna de bekende moordaanslag op 'tante Kaat' (de weduwe Dekkers) waarvoor een zoon der familie en een knecht hunnen straf reeds ondergaan, vervolgens werd een ander lid der familie wegens diefstal van een rookham en ruitbrekerij veroordeeld, niet lang daarna wederom een ander lid der familie en een knecht der steenoven de vlucht over de grenzen nemen, wegens een zeer ernstige vechtpartij op de Heerlesche kermis en nu komt ons weer een ander bericht ter oore, van een ergerlijke aanranding, maandagavond gepleegd door werklieden van de steenoven.

De baas had zijn werklieden getracteerd in verschillende herbergen in Wouw. De laatste traktatie zou plaats hebben op de Wouwsche baan. Daar werd een wielrijder lastig gevallen, van de fiets getrokken, mishandeld, enz. De marechaussees te Roosendaal schenen gewaarschuwd te zijn, dat een troep dronken kerels zich op weg bevonden naar 't Anker. De wachtmeester Hermans en nog een marechaussee namen de voornaamste belhamel een zeker de Mooi mee naar Roosendaal. Hij is dinsdagmorgen naar de gevangenis te Breda gebracht. Hedenmorgen zijn nog drie personen, werklieden van de steenoven, gevankelijk naar Roosendaal gebracht.”

Het Hainksche Kerkpad met op de achtergrond de spoorwegovergang en de in elkaar gewaaide droogloodsen. De foto is waarschijnlijk in 1958 gemaakt. (Collectie: René Hermans-Wouw).

Verkocht

Uit 1908 zijn nog was arbeidscijfers bekend over de steenfabriek op Oostelaar. In dat jaar was er 1 meisje in de leeftijd van twaalf tot zestien jaar in de fabriek actief, terwijl er twee vrouwen werkten.⁷⁾

In 1908 ging de fabriek van de familie Luijckx in andere handen over. De fabriek werd openbaar verkocht en dat gebeurde in de maand augustus. Dagblad 'De Zoom' schreef in een kort bericht op 13 augustus 1908:

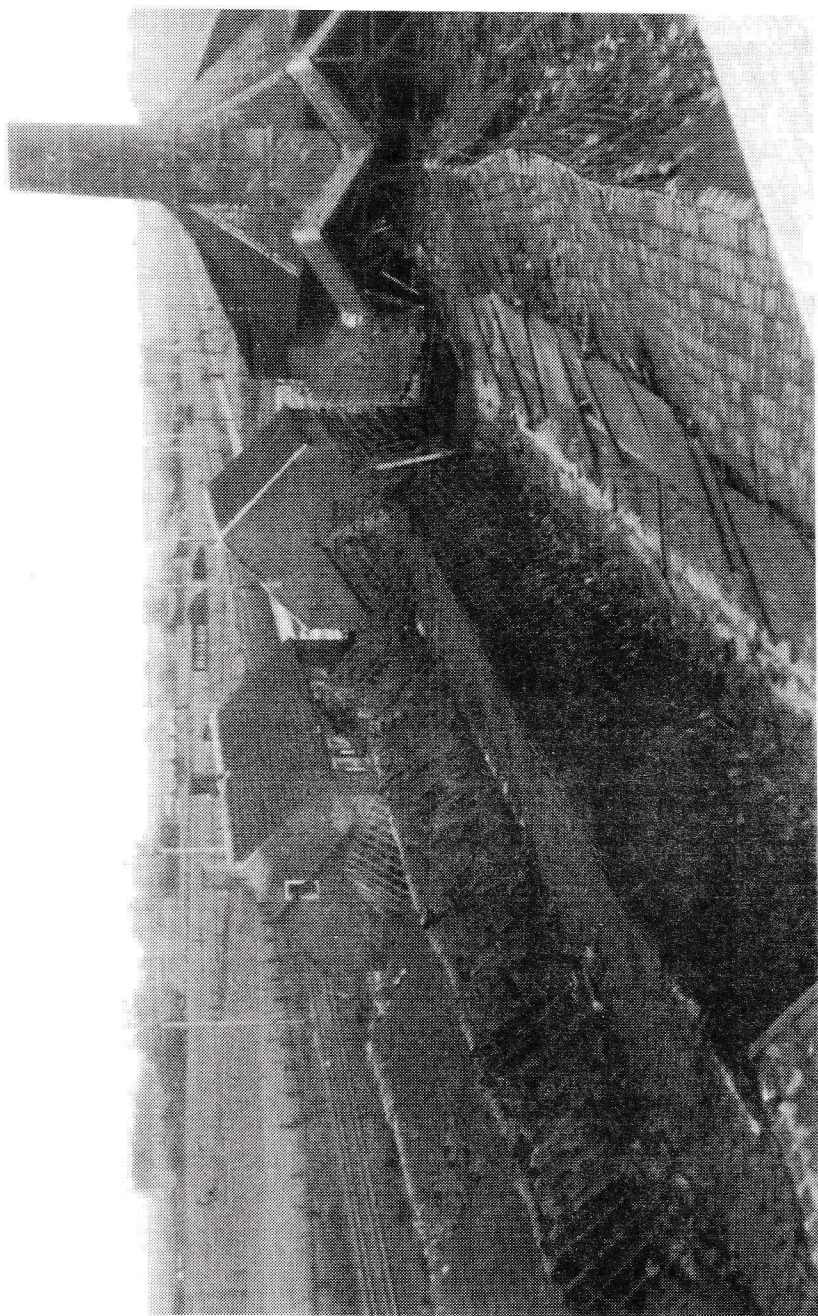
„De steenfabriek met inventaris en bijhorende gronden toebehorende aan de gebroeders Luijckx alhier, werd heden, bij eerste veiling, ingezet voor een som van f 6890.”

De nieuwe eigenaar was de Ettense steenfabrikant A.J. Hennekam. Uit de periode dat Hennekam de fabriek exploiteerde is weinig bekend. In het archief is over deze periode weinig te vinden en dat betekent dat er geen (grote) uitbreidingen plaats vonden en dat er ook geen nieuwe stoommachines of stoomketels werden aangeschaft, want daarvoor was een hinderwetvergunning nodig. Wel werd in 1908 een stuk aan het woonhuis gebouwd door Hennekam. In de aanvraag staat dat het gaat om een woonhuis 'op de steenfabriek van de gebroeders Luijckx'.

Over de fabriek is verder bekend dat er in de periode tussen 1901 en 1920 altijd zo'n tien tot vijftien mensen hun boterham verdienden.

Vier jaar later, in 1912, werd de steen- en draineerbuizenfabrikant M.A.J. Geluk uit Bergen op Zoom eigenaar van het complex. Hij begon direct met het moderniseren van de fabriek, want op 31 juli 1912 vroeg hij toestemming om een zuiggasmotor van 60 pk te mogen plaatsen. Op 17 augustus hield het college een hoorzitting en omdat er geen bezwaar werd ingediend kreeg Geluk al op 31 augustus toestemming voor de plaatsing van de motor in zijn fabrieksgebouwen.⁸⁾

Uit de aanvraag blijkt dat Geluk al steenfabrikant was en in de villa Lielingshove in Bergen op Zoom woont. (Mogelijk is de villa Lielingshove bedoeld). Ook moet de man naast stenen begonnen zijn met de

Een beeld vanuit het gebouw waar de kleimenger in stond. Van de droogloodsen tussen de kleimenger en de eigenlijke oven was niet veel meer over. (Collectie: René Hermans-Wouw).

4

fabricage van draineerbuisen, want de motor zal gebruikt worden voor het *'fabriceeren van steenen en buizen'*.⁹⁾

Buizenoven

Het maken van draineerbuisen in de ringoven is waarschijnlijk geen doorslaand succes geweest, of mogelijk was de vraag naar draineerbuisen en stenen groter dan Geluk met zijn ene oven kon produceren. Vast staat dat hij op 10 maart 1913 opnieuw een verzoek richting het Wouwse college stuurde om zijn bedrijf uit te kunnen breiden. Dit maal ging het om de uitbreiding met een draineerbuisenoven. Het college reageerde snel en welwillend, want op 29 maart 1913 werd een hoorzitting gehouden om omwonenden en andere belanghebbenden in de gelegenheid te stellen om bezwaren in te dienen. Toen dat niet gebeurde, werd op 5 april de vergunning afgegeven. En niet alleen het college was snel, maar ook de fabrikant werd tot spoed gemaand, want vóór 1 augustus moest de bouw van de oven gereed zijn.¹⁰⁾

Die vergunning kwam trouwens pas nadat er ook een hinderwetgoedkeuring van het Rijkstoezicht op fabrieken en Werkplaatsen was. Dankzij het archief weten we ook dat het om een overslaande vlamoven ging, want in het hinderwetverzoek van 10 maart geeft Geluk precies aan wat zijn bedoeling is:

„de steen- en aardenbuisenfabriek uit te breiden door het bijplaatsen en in bedrijf brengen van een draineerbuisenoven met overslaanden vlam.”¹¹⁾

En de zaken gingen goed, dat mogen we in elk geval concluderen uit het feit dat dit niet de laatste uitbreiding was, want iets meer dan een jaar later ontving het Wouwse college opnieuw een verzoek van M.A.J. Geluk, die nu als steen- en draineerbuisenfabrikant te Bergen op Zoom, wordt omschreven.

Geluk wilde op het perceel E 980 bij de bestaande draineerbuisenfabriek een nieuwe buisenoven plaatsen. Het college was hem ook nu goedgezind want na een hoorzitting op 6 juni werd op 20 juni toestem-

**Draineerbuizenfabriek „Wouwsche Klei-Industrie”
H. KOEN = WOUW N.=Br.**

Postrekening No. 137325

WOUW, 7 November 1939

REKENING

VOOR

De Gemeente Wouwe

op de geleende buizen aan de Brandputten van H. KOEN.

(Gemeentebestuur)

Een rekening van de draineerbuizenfabriek van Riekus Koen in Wouw uit 1939.

ming verleend om de buizenoven te bouwen, omdat er opnieuw geen bezwaren waren ingebracht. Wel werd bepaald dat de oven vóór 1 oktober van dat jaar gereed moest zijn.¹²⁾ Inmiddels was ook de Eerste Wereldoorlog begonnen en kwamen de eerste Belgische vluchtelingen naar Wouw en begonnen producten schaarser te worden. Daarvan zal de buizenfabrikant in eerste instantie weinig hinder hebben ondervonden, maar in latere jaren was dat wel voelbaar. Na de Eerste Wereldoorlog stortte de steenindustrie in en werkten er slechts enkele arbeiders op de steenfabriek van M. Geluk.

In 1919 werd bij de wet geregeld dat er voortaan op zaterdagmiddag niet meer gewerkt mocht worden. Elk bedrijf moest deze nieuwe wet onderschrijven en een akkoordverklaring afleggen. Op 27 september 1919 arriveerde in Wouw bij het gemeentebestuur een brief met daarin een groot aantal bedrijven dat zich nog niet akkoord had verklaard. Daaronder bevond zich ook het bedrijf van M.A.J. Geluk op Oostelaar.¹³⁾

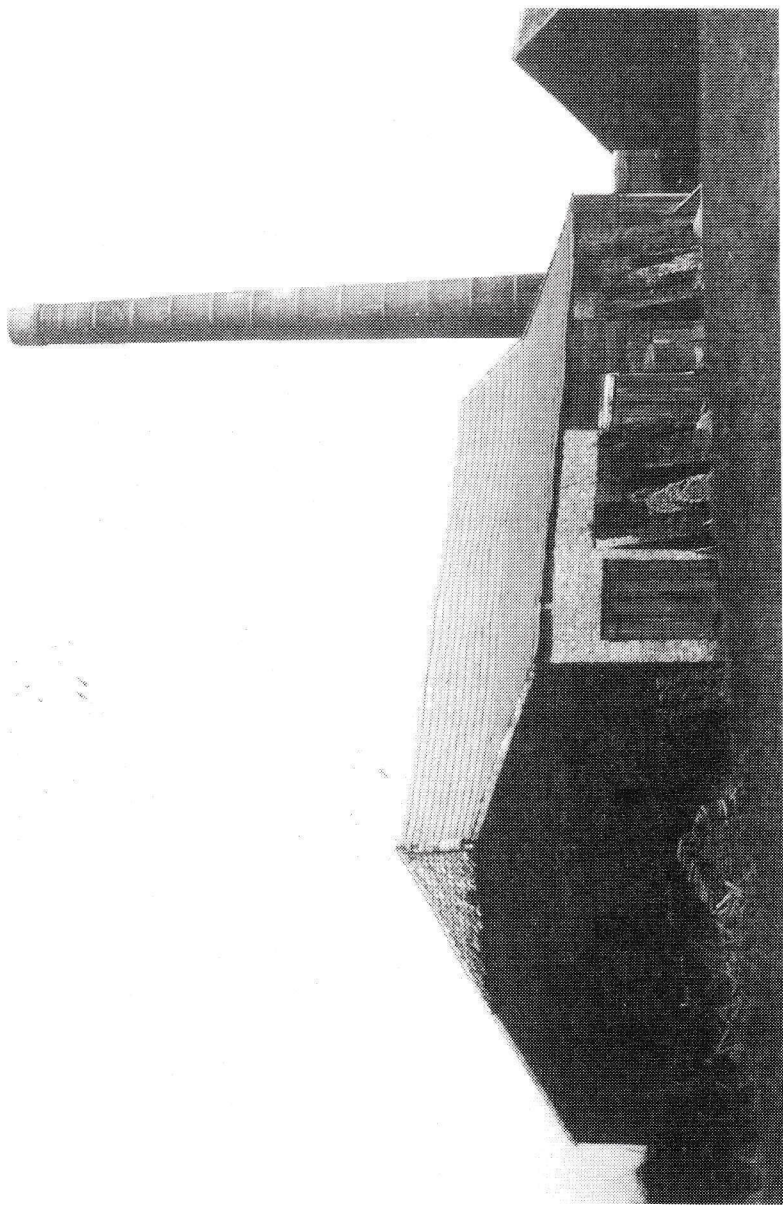
Nieuwe eigenaren

Dan zwijgt het archief lang in alle talen. In deze periode werd H. Koen eigenaar van de fabriek. Dat gebeurde in 1927. De fabriek werkte toen onder de naam „Draineerbuizenfabriek Wouwsche Klei=Industrie”.

Uit een overzicht uit 1930 waarin de toestand van de gemeente wordt beschreven, blijkt dat er in 1930 vier volwassen mannen bij H. Koen in dienst waren. Niet bepaald een bedrijf wat voor een grote productie en werkgelegenheid garant stond.¹⁴⁾

Zo is er een rekening uit 1936 waarbij dit briefhoofd is gebruikt. H. Koen leverde toen aan de gemeente Wouw buizen voor de brandputten. De derde soort draineerbuis kostte 5 cent per stuk, terwijl de eerste soort voor 15 cent per stuk van eigenaar veranderde.

Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog was Koen nog eigenaar van de fabriek. Een deel van de fabriek werd toen flink beschadigd en later weer opgebouwd, zodat de fabriek na de oorlog weer langzaam van start kon gaan. Het archief van de fabriek zelf is nooit aan de gemeente overgedragen zoals wel gebeurde met het archief van de steenfabriek Wouwse Plantage. Zodoende zijn veel gegevens verloren gegaan die

Het oude overgebouw. In 1958 werd een nieuwe zigzagoven gebouwd bij de fabriek op Oostelaar. (Collectie: René Hermans-Wouw).

4

mogelijk hadden kunnen dienen om een beter historisch inzicht te geven in het wel en wee van de fabriek tussen 1919 en 1957.

In 1948 kwam de fabriek in handen van de gebroeders Koen, de zoons van de vorige eigenaar, niet voor lang overigens, want in 1957 werd het bedrijf overgenomen door P. Cox, die ook een fabriek had in Huijbergen en het bedrijf werd ondergebracht in de naamloze vennootschap Agico en stond vanaf toen bekend onder de naam NV Kleiwarenfabriek "Agico" Wouw.

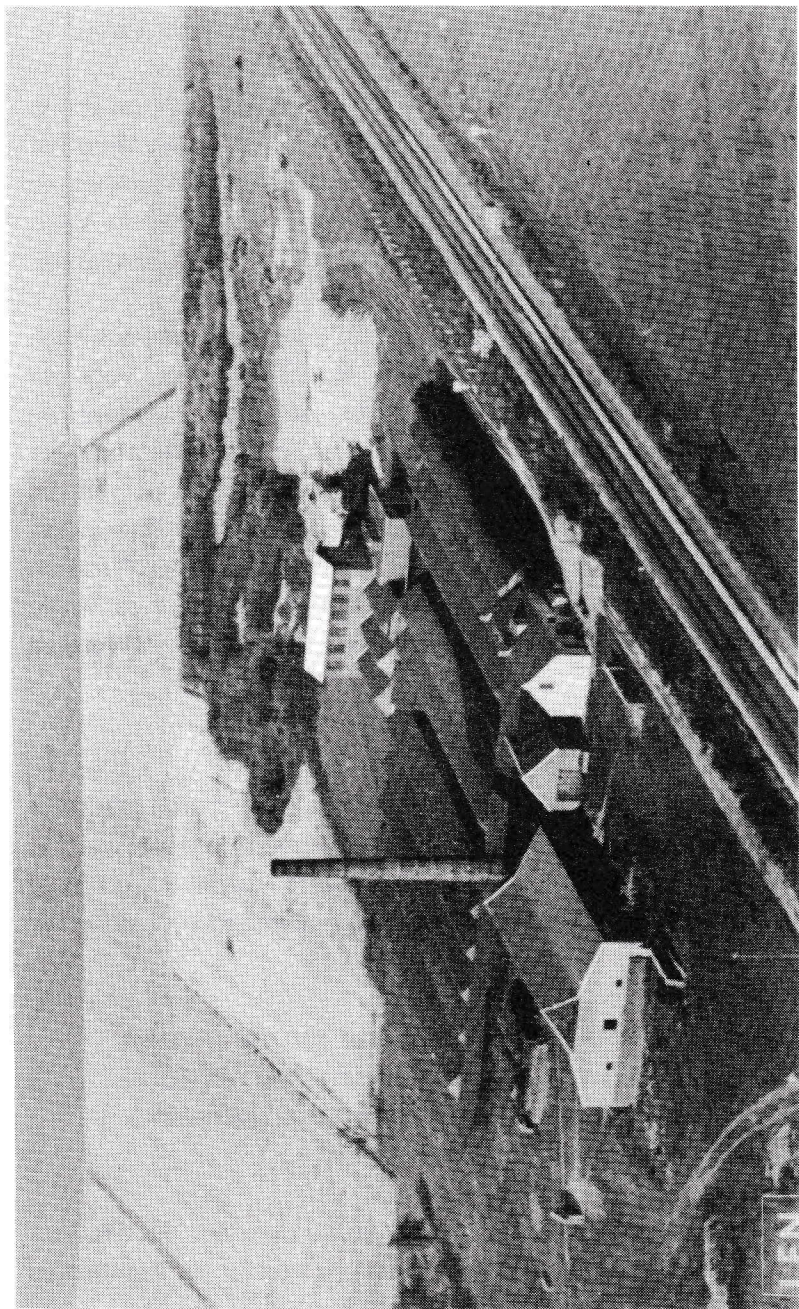
P. Th. Cox was geen onbekende in de steenindustrie. Hij was keramisch ingenieur en hij had in Roosendaal een ingenieurbureau voor de keramische industrie. Van hieruit gaf hij steenfabrikanten adviezen en leverde machines en grondstoffen en als het nodig was zelfs complete installaties voor hun fabrieken. Hij maakte vanaf 1956 deel uit van het bestuur van de Vereniging van Werkgevers in de Brabantse Steenindustrie. In 1951 stichtte hij in Huijbergen de steenfabriek die in 1967, samen met de fabriek in Wouw gesloten werd. In datzelfde bestuur zat in de periode van 1960 tot 1976 ook J. Tinga van de steenfabriek in Wouwse Plantage.¹⁵⁾

Zigzagoven

Na de overname van de fabriek ging men aan de gang om de fabriek te moderniseren en te trachten die rendabel te maken. In 1958 was de fabriek zo slecht dat er met spoed een nieuwe oven gebouwd moest worden. Op 10 maart 1958 werd toestemming gevraagd voor de bouw van een ovenlichaam.

"Bouwvergunning voor het metselen van het lichaam voor een zigzagoven op perceel sectie E 1341 en 272 in verband met het feit dat de voorheen bestaan hebbende periodieke oven onlangs is ingestort."

Over de kap moest nog overleg gepleegd worden met de directeur Bouwtoezicht West-Brabant te Breda, daarom kon er in dit stadium geen volledige tekening ingediend worden.

Luchtfoto van de steenfabriek "Oostelaar" rond 1938. Op de voorgrond de vlamoven met daarachter de droogloodsen. Het hoge gebouw op de achtergrond is de machinekamer waar ook de kleimenger stond en de pers om stenen te maken. (Collectie: De Vier-schaer-Wouw).

"Nu de NV door bijzondere omstandigheden verplicht is het ovenlichaam spoedig klaar te maken, ziet zij zich genoodzaakt de bouwvergunning in twee gedeelten aan te vragen, nl een vergunning voor de oven en later een vergunning voor de overkapping", zo schreef NV 'Agico aan de gemeente.¹⁶⁾

De bouwkosten voor het ovenlichaam bedroegen 47.800 gulden.

Op 8 juli 1958 kwam het tweede deel van het verzoek, nu voor de bouw van een overkapping. De gemeente gaf in de vergunning aan dat er donkere golfplaten gebruikt moesten worden. De kosten van dit deel van het werk bedroegen 22.000 gulden.

En nog net voor het einde van het jaar, op 11 december 1958, werd opnieuw een bouwvergunning aangevraagd, nu voor het bouwen van een gebouw voor het kunstmatig drogen van kleiprodukten. De bouwkosten van dit onderdeel bedroegen 30.000 gulden.

Met de bouw van de nieuwe zigzagoven, werd de ringoven buiten gebruik gesteld. Het nieuwe bedrijfsgebouw vertoonde geen enkele overeenkomst meer met de oude steenfabriek. Het was een loods met een puntdak, voorzien van golfplaten. De nieuwe fabriek kwam op een terrein ten oosten van de bestaande steenfabriek. En met de bouw van de droogloods had de fabriek aanmerkelijk minder last van de weersinvloeden.

Investeren

En de directie van Agico bleef investeren, want op 29 juni 1964 werd toestemming gevraagd om een bestaande bergplaats en smederij tot kantoor, was-, kleed- en schaftlokaal en waterclosets te verbouwen. Dat was nodig om te voldoen de eisen van de arbeidsinspectie. Daarnaast zou een reparatiewerkplaats aangebouwd worden. De kosten van deze verbouwing bedroegen f 5.000,=¹⁷⁾

Naast het ovegebouw werd in 1965 een sorteerloods gebouwd voor een bedrag van f 9.000,=. En deze aanvraag werd ingediend door Fr.

Cox. En met de bouw van een open kleiloods in 1966, kwam een einde aan de activiteiten van de steenfabriek op Oostelaar, want net voor carnaval 1967 werd de fabriek stilgelegd en de arbeiders ontslagen.¹⁸⁾

Het Brabants Nieuwsblad wijdde op zaterdag 14 januari 1967 aan het faillissement een flink artikel, compleet met een foto van de Wouwse fabriek:

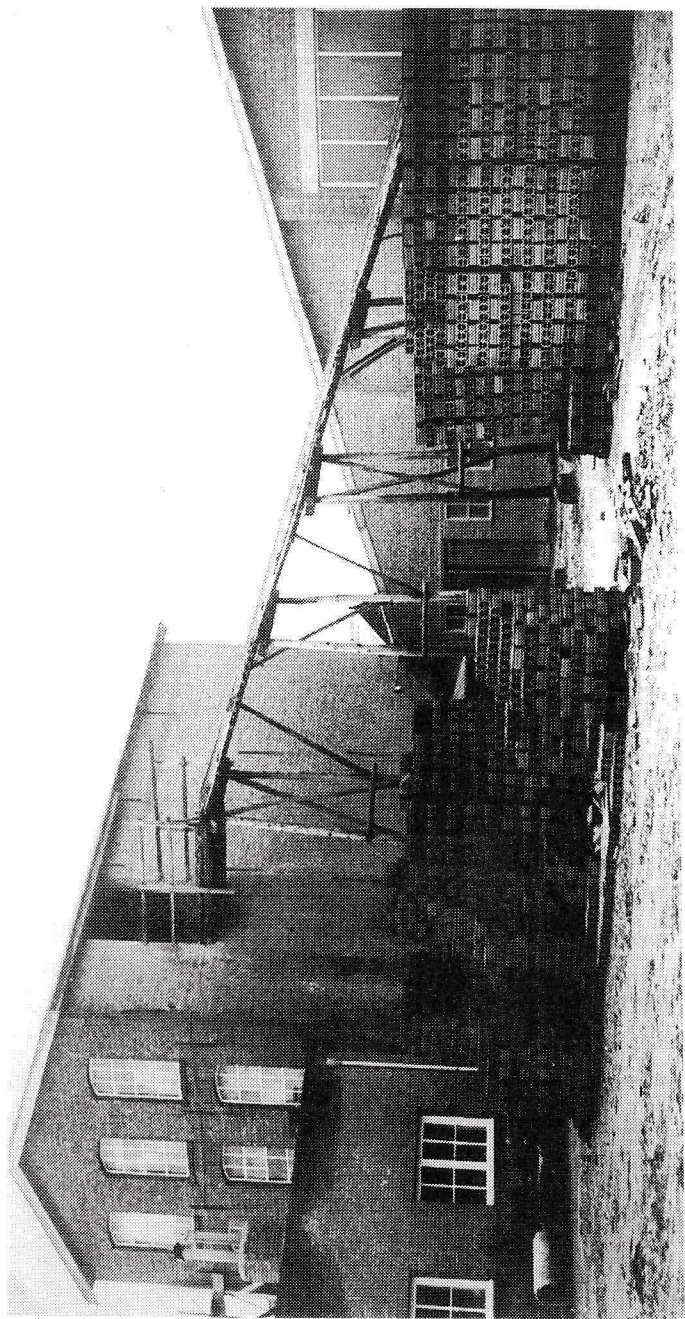
Werknemers AGICO: **JAMMER DAT HET ZO LOOPT**

HUYBERGEN-WOUW - Vijfenveertig mensen in Wouw en Huijbergen gaan dit carnavalsweekend in met de gedachte dat zij waarschijnlijk om moeten zien naar een andere baan. De NV Agico heeft de werknemers van de twee fabrieken in Huijbergen en Wouw ontslag aangezegd en zij weten wel dat dit financieel voor hen weinig moeilijkheden zal opleveren. Maar hun commentaar is: "We vinden het echt spijtig dat het zo loopt".

Zij begrijpen, dat de eventuele sluiting van de bedrijven een gevolg is van de teruggang in de conjunctuur en van andere bijkomende factoren, typisch voor de baksteenindustrie. Vooral vindt men het jammer, dat het ontslag in de winter komt, een periode waarin men vindt dat men moeilijker aan werk kan komen dan bijvoorbeeld in het voorjaar. In het algemeen is het ontslag rustig opgenomen, ook door enkele mensen die in Huijbergen al zestien jaar, van de stichting af, op de fabriek werken.

De meesten wonen in Huijbergen, enkelen in Ossendrecht, Hoogerheide en Putte.

De fabriek in Huijbergen is gesticht door de heer P. Cox, thans woonachtig in Wildert, die directeur werd in de later opgerichte naamloze vennootschap. De NV

Het gebouw waar de kleimenger stond. Over de brug werden de kleiwagentjes naar boven gereden. Op de voorgrond liggen de stapels holle bakstenen gereed om naar de afnemers te gaan. De foto werd in 1967 genomen, toen de opheffing van de fabriek bekend geworden was. (Collectie: De Vierschaer-Wouw).

Agico nam ruim vijf jaar geleden het bedrijf in Wouw over, dat al vele jaren bestond en gesticht was door de familie Koen. Het was een tamelijk oude fabriek, maar de nieuwe eigenaar heeft hier de meeste en kostbaarste vernieuwingen aangebracht, ongetwijfeld omdat met de klei op het terrein in Wouw, langs de spoorbaan Bergen op Zoom-Roosendaal aan de Plantagebaan, een harder produkt vervaardigd kan worden dan met de grondstof die aan de Staartsestraat in Huijbergen gedolven wordt."

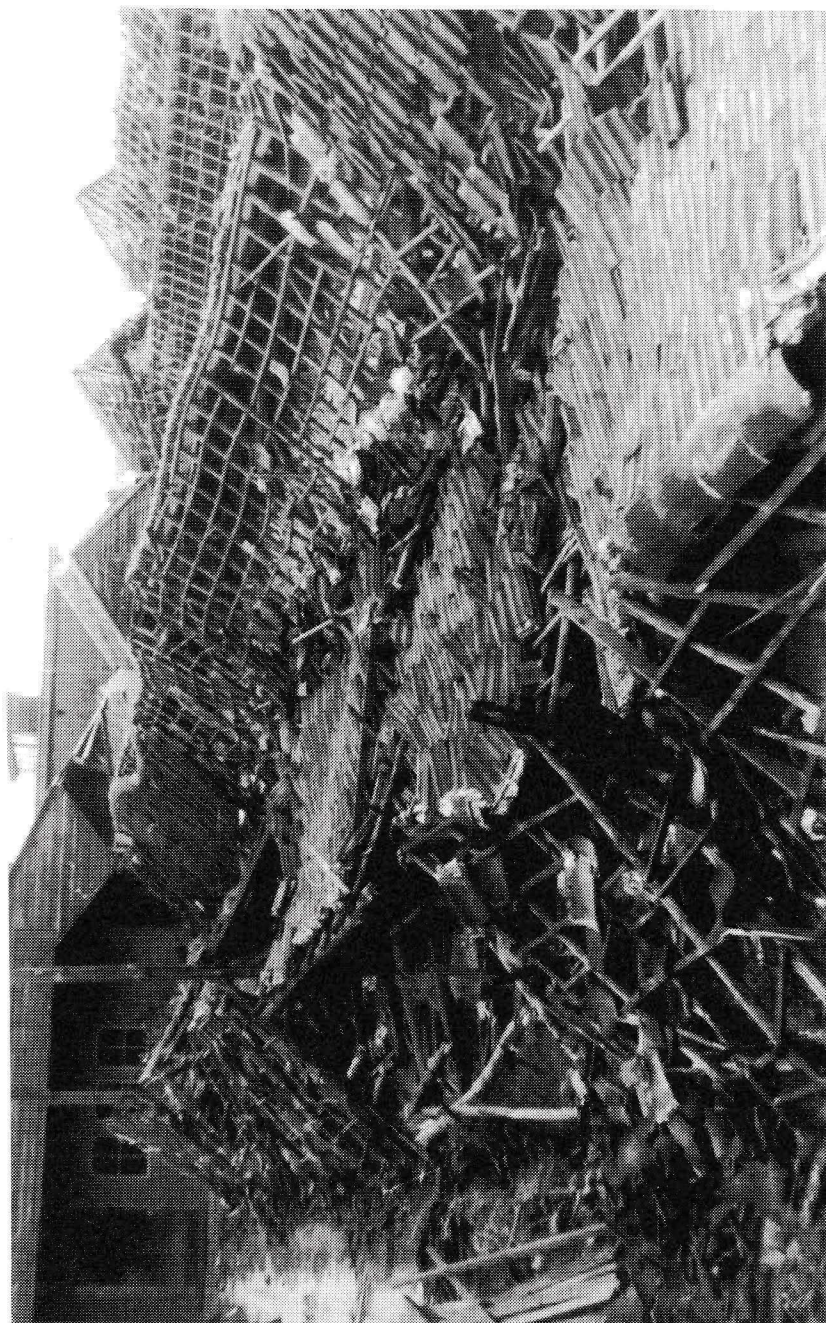
In de laatste jaren van haar bestaan had de fabriek zich toegelegd op het maken van stenen. Die werden met een speciale machine geperst, waarbij in de stenen tien gaten bleven waardoor de cement beter houvast had. Daarnaast werden holle bouwstenen gemaakt die uit de pers kwamen en handmatig op lengte werden gesneden.

Nieuw bedrijf

het sluiten van de steenfabriek betekende niet het eind van de bedrijfsgebouwen, want korte tijd later werd het complex opgekocht door de gebroeders J. en H. van de Veldt uit Amsterdam. Hun „*handels- en reparatiebedrijf van auto's, bulldozers en graafmachines e.d.*” vroeg op 29 september 1971 toestemming om de bestaande fabriek te verbouwen de open kleiloods dicht te maken en een nieuwe hal te bouwen.

Het duurde tot 21 maart 1973 voor de plannen werden goedgekeurd, wat waarschijnlijk ook te maken had met het feit dat de bestemming van het complex veranderd moest worden.¹⁹⁾

En op dit moment, begin 1998, is het bedrijf van de gebroeders Van de Veldt nog steeds op het terrein van de vroegere steenfabriek gevestigd, al is er natuurlijk in de loop van de jaren weer heel wat veranderd en gewijzigd.

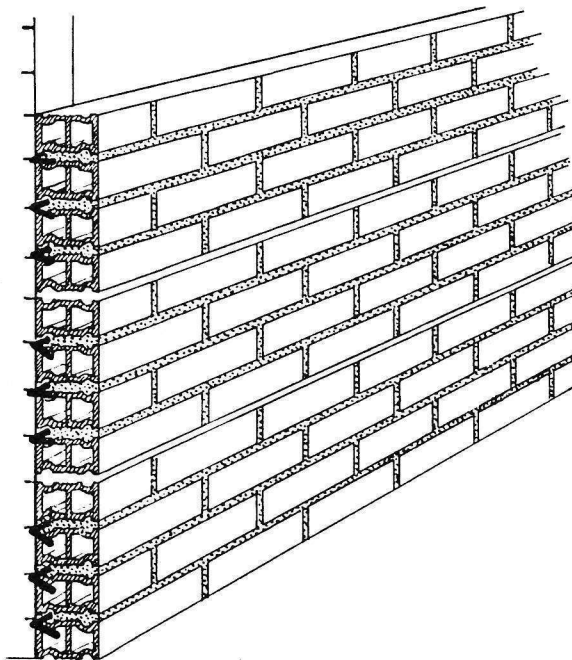

In 1958 werd tijdens een storm een flink deel van de droogloodsen van de steenfabriek op Oostelaar vernield. Op deze foto's een beeld van de enorme ravage. (Collectie: René Hermans-Wouw).

Noten:

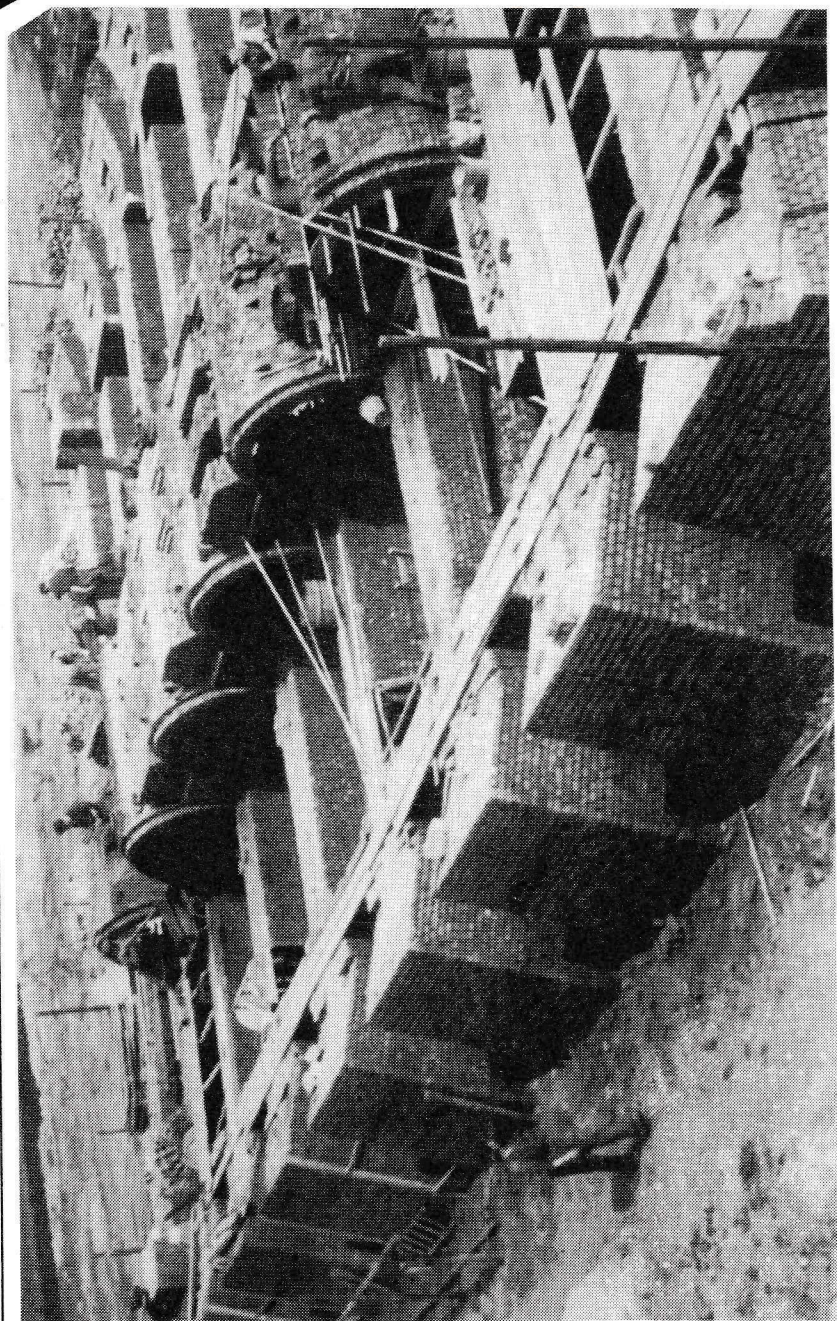
1. Administratief Archief Wouw 1811-1940 3759: Register van hinderwetzaken, zaak 33 van 29 april 1901. De fabriek stond kadastraal bekend als sectie E 980.
2. AA Wouw 3855. Een aanvraag van 29 april 1901 door Hendrikus Luijckx, landbouwer te Roosendaal.
3. AA Wouw 4359. Gegevens voor de arbeidsstatistiek betreffende kinderen tussen 12 en 16 jaar en vrouwen boven de 16 jaar die in bedrijven werkten.
4. AA Wouw 3759. Zaak 38 van 9 december 1904. Johannes Jacobus en Wilhelmus Aloysius Luijckx beiden wonende te Roosendaal vragen vergunning om een ringoven te plaatsen op het perceel E 979.
5. AA Wouw 3858. Zaak van 9 december 1904.
6. AA Wouw 4359. Zie noot 3.
7. AA Wouw 4359. Zie noot 3.
8. AA Wouw 3759. Zaak 47 van 31 juli 1912 door M.A.J. Geluk, steenfabrikant te Bergen op Zoom. Het college bepaalde verder dat de aanleg vóór 1 juli 1913 moest plaatsvinden.
9. AA Wouw 3867. De motor kwam volgens deze aanvraag op twee kadasternummers, nl. E 980 en 272.
10. AA Wouw 3759. Zaak 49 van 10 maart 1913 verzoek van M.A.J. Geluk, steenfabrikant te Bergen op Zoom om een draineerbuizenoven te bouwen.
11. AA Wouw 3867. Brief van 10 maart 1913. De hinderwetgoedkeuring van het Rijkstoezicht op Fabrieken en Werkplaatsen volgde op 4 april 1913.
12. AA Wouw 3759. Zaak 53 van 20 mei 1914. M.A.J. Geluk, steen- en draineerbuisfabrikant te Bergen op Zoom wil zijn fabriek uitbreiden met een buizenoven. De vergunning werd op 20 juni 1914 verleend en de bouw moest vóór 1 oktober 1914 gereed zijn.
Zie ook AA Wouw 3867. Zaak van 23 maart 1914 en AA Wouw 4360. Stukken van 12 juni 1914.
13. AA Wouw 4360.
14. Archief Wouw 1940-1970. A 361. Toestand der gemeente in 1930. Staat der fabrieken. Vermeld wordt: Draineerbuisenfabriek: H. Koen 4 volwassen mannen
15. Baksteenfabricage in Noord-Brabant in de negentiende en twintigste eeuw, door Dr. G.B. Janssen in de serie: Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland deel 92. Tilburg 1992. In een bijlage worden de bestuursleden van de Vereniging van Werkgevers in de Brabantse Steenindustrie in de periode 1928-1990 vermeld:
Ir. P.Th. Cox 1956-1963
J. Tinga 1960-1976
16. Bouwarchief Wouw 1940-1979 nr. 2613. Aanvraag van de NV Kleiwarenfabriek "Agico" Wouw, Plantagebaan 52.
17. Bouwarchief Wouw 1940-1970 nr. 2614. Een aanvraag van 29-6-1964

18. Bouwarchief Wouw 1940-1970 nr. 2614. Een aanvraag van 15 maart 1965 voor het bouwen van een sorteerlokaal voor een bedrag van f 9.000,=.
- Een aanvraag van 4 april 1966 voor de bouw van een open kleiloods, waarvan de kosten f 47.500,= bedroegen.
19. Bouwarchief Wouw 1940-1970 nr. 2612. Een verzoek van 29 september 1971 van gebroeders J. en H. van de Veldt, Sloterweg 781, Amsterdam.

Holle baksteen

In de tijd toen de holle bouwstenen of holle bakstenen populair waren, werden ze gebruikt om vloeren te maken. De vloerelementen werden op de zijanten, dus staand, gemetseld. Deze als wandjes gemaakte vloerdelen kregen een hoogte van 50 tot 80 centimeter. In de lintvoegen werden bewapeningsstaven aangebracht. Na het verstenen werden de elementen gekanteld en op de dragende muren gelegd. Deze holle bakstenen werden op de steenfabriek in Wouw een tijdlang geproduceerd. (Uit: Opbouw en afwerking van gebouwen door C. Boer).

In 1958 werd een nieuwe zigzagoven gebouwd op Oostelaar. Hier een beeld van de nieuwe oven 'in wording' waarin de firma 'Agico' haar producten bakte. (Collectie: René Hermans-Wouw).

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.